

Biziň mediýamyz

Category: Kitapcy, Publisistika

написано kitapcy | 26 января, 2025

Biziň mediýamyz BIZIŇ MEDIÝAMYZ

Angliýaly Jon Gobsonyň (1858-1940) adyny eşitdiňizmi?

Erzinjanyň Iliç etrabyndaky altyn çykarylýan kände bolup geçen genosid bilen ýakyndan ilteşigi bar.

Siz Iliç etrabyňy tulum peýniri bilen tanaýansyňyz. Eýse näçäňiz etrapda altyn çykarylýandygyny bilýär?

Bu ýerdäki altyn ýatagynyň adamlary we tebigaty zäherleýändigiji birküç sany daşky gurşawy goraýjydan başga kim agzady?

Mesele beter çuňda. Ilki bilen munuň esasy çeşmesini görmek lazým: Imperializm! Bulam nirden çykdy diýmäň. Altyn ýatagyny gözlemek işi şeýle syýasy düşüňjäniň döremegine sebäp boldy. Meseläniň şu tarapyny size hiç görkezesleri gelenok. Serediň: Altyn känleri diýlende, ilki näme göz önüňize gelýär: golliwud kinofilmleri...

Çarlz Çapliniň deňsiz-taýsyz eseri «Altyna çozuş» kinofilmini hasaba almanymyzda, «Golliwud» kinomatografiýasy altyn gözleýjileriň işini gara nebisden ýaňa gözi gapylan şahsy işler hökmünde görkezdi. Altyn gözlegleriniň indeýleriň köpçülikleýin gyrylmagyna sebäp bolandygynyň gürrüňini edenem bolmady. Ýogsam bolmasa, 370 köpçülikleýin gyrgynçylyk bilen ähli ýerli jemgyýetler (altyna hüjüm göçüniň iň ýygy bolan 1849-njy ýyly göz önüne tutulan) «kyrk dokuzltylar» diýip

atlandyrylan altyn gözleýjiler tarapyndan ýok edildi. «Nesibesi güýçli» çykanlar janlaryny halas etmek üçin dogduk depelerini terk etdi. Ýagny:

San-Fransisko ýaly Kaliforniýa baýlygynyň aňyrsynda altyn eksplutasiýasy we genosidi ýatyr. ABŞ-Meksika uruşy-da şol sebäpli turmadymy? Ýeri bolýa.

Jon Gobsonly gürründen daşlaşmalyň.

* * *

Häzir men hökman Iliçli gürrüniň üstünden barjak. Emma meselä «ýöne bir heläkçilik» hökmünde seretmäh. Heläkçiligiň aňyrsynda ýatan zatlary görüň.

Seretmek gözüň işidir, görmek bolsa aňyň...

Altyna hüjüm diňe Amerikada bolup geçmedi. Afrikada-da şuna meňzeş heläkçilikler bolup geçdi.

1886-njy ýyl. Günorta Afrikadaky Witwatersrand prowinsiyasynda dünýäniň iň uly altyn käni tapyldy.

Tapylan altyn käni uruş turuzdy. Iňlisler altyn käni üçin çaga-çuga diýmän garaýagyz adamlary gyrgyna berdi. Adamzat taryhynyň ilkinji genosid konslagerlerini Gitler däl, hut iňlisler şu ýerde gurdy! Ýeri bolýa, edil häzir gürrüňi çuňaltmaýyn...

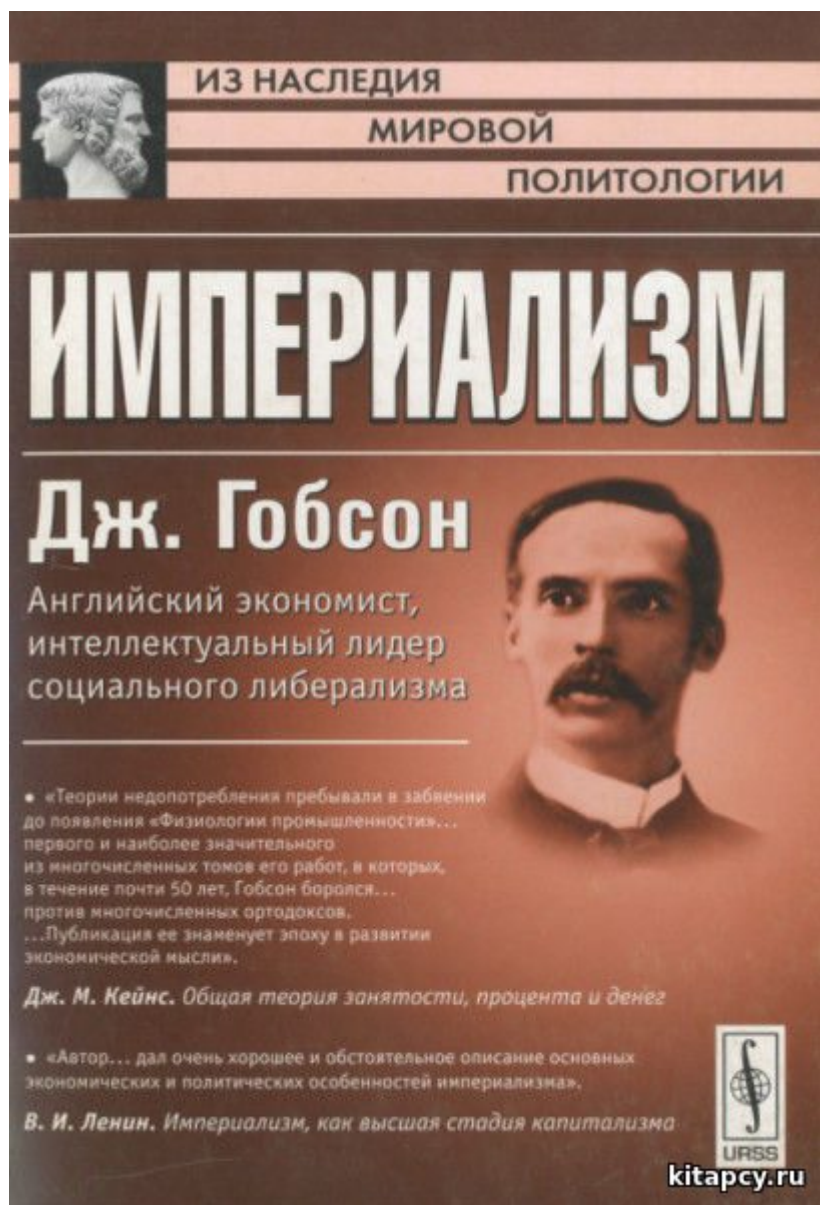
Geleliň, Jon Gobsonly gürrüňe...

Gobson ykdysatçydy, sosial ylymlar bilen gyzyklanýardy. Onuň «Garyplyk» (1891), «Zamanabap kapitalizm» (1894), «Ewolýusiýa we işsizler» (1896) «Sosial reformator» (1898) atly kitaplary ýazdy...

Ol iňlisleriň altyn üçin Günorta Afrikany basyp alan ikinji Bur uruşyna «Manchester Guardian» gazetiniň adyndan synçy hökmünde gatnaşdy. Ine, şu uruşda Gudson «imperializm» kesgitlemesini berdi.

Naybaşy eseri «Imperializm» (1902) kitabynda imperializmi täze bazarlar gözleýän «zamanabap kapitalizmiň» mejburi netijesi hökmünde häsiýetlendirip, Lenin, Troskiý, Roza Lýuksemburg ýaly sosialistlere täsirini ýetirdi...

Hawa, altyn eksplutasiýasy «imperializm» düşünjesiniň döremegine sebäp boldy...

* * *

Iliç altyn ýatagyndaky pajygaly wakany «gan we pul» baglanyşygyndan aýry pikir edip bilmersiňiz.

Diňe Kaliforniýa däl... Diňe Günorta Afrika däl... Diňe Papua Täze Gwineýa däl, Gana däl, Rumyniýa, Argentina däl...

Imperialistik ýurtlar global kompaniýalaryň üsti bilen ösmedik ýurtlaryň altyn ýataklaryny sokga sordy ýördi. Şonda-da hiç doýmady. Ýaragly basybalyjylyk wagtyň geçmegi bilen ýerini «medeniýet», «azatlyk», «demokratiýa», «erkin bazar» ýaly aldawaç düşüňjeler bilen dowam etdi.

Global kompaniýalar giren ýurtlarynda ýerli ownuk hyzmatdaşlary ýanyna çekip, tutynyň aňyrsyndan dolandyrmak strategiýasyny ýöretdi. Býurokratik işlerini ýerli hyzmatdaşlarynyň üsti bilen çözdü.

Şeýle-de (sianid, simap we ş.m.) daşky gurşawyň ýykgynçylyk sebäplerini hyzmatdaşlyk edýänleriniň üstüne syrykdurdy.

Iliçdäki heläkçiligiň jogapkäri kim? Metbugat organlary ýerli iň aşakky gatlakdaky şereketleriň adyny görkezip, amerikan kompaniýasynyň pirimine aldanýar, halkyň aňyny bulaşdyrýar!

Mesele şereketleriň adynda däl.

Mesele – adamy we tebigaty ýok edýän bu sistemany derňemek...

Galyberse-de:

Iliç heläkçiliginden soň mediýamyz şeýle ýazdy: «Nýu-Ýork biržazynda «SSR Mining Inc.» amerikan kompaniýasynyň aksiýalary erbet pese düşdi!»

Pulyňyz, biržañyz baýyňyzy iýsin...

Soner ÝALÇYN.

«SÖZCÜ» gazetini, 15.02.2024 ý. Publisistika